

Marian Pokrywka, *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*, Lublin 2010, ss. 455.

Konferencja Episkopatu Polski w wydanym 19 czerwca 2009 r. dokumencie *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* przypomina, że istnieje prawda o małżeństwie i rodzinie, która została objawiona przez Boga i zapisana w sercu człowieka pod postacią prawa naturalnego. Biskupi wzywają, by *obiektywną prawdę o małżeństwie i rodzinie pokornie, a zarazem odważnie odkrywać, przyjmować, pogłębiać i żyć nią bez kompromisów. Po prostu trzeba jej służyć* (nr 13). Wydaje się, że ta zachęta została skierowana przede wszystkim do teologów, którzy winni podjąć naukową refleksję nad problematyką małżeńsko-rodzinną. W nurt tej właśnie refleksji wpisuje się książka ks. Mariana Pokrywki *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*.

Zgodnie z założeniami metodologicznymi stosowanymi w wielu nowszych opracowaniach teologicznomoralnych, recenzowana publikacja rozpoczyna się od opisu charakterystycznych zjawisk dotyczących małżeństwa i rodziny. Autor korzysta z osiągnięć nauk szczegółowych, realizując tym samym jeden z postulatów posoborowej odnowy teologii. Zagrożenia małżeństwa i rodziny swoje źródło mają w redukcjonistycznych koncepcjach człowieka. Od lat 70. XX w. można mówić bowiem o swoistej zmianie antropologicznej. Powstał model kulturowy człowieka, który zajmuje radykalnie nową postawę wobec siebie, drugiego, świata i Boga. Niebezpieczeństwo dla integralnej wizji człowieka stanowi dualizm występujący w odmianie manichejskiej, charakteryzującej się pesymizmem w spojrzeniu na ciało, oraz hedonistycznej, w której ciało postrzegane jest przedmiotowo – wyłącznie jako źródło i miejsce doznań. W kontekście tego zafałszowanego obrazu człowieka pojawiają się takie zjawiska, jak: pornografia, konsumizm oraz feminizm, których wyczerpującej charakterystyki dokonuje Autor.

Rozprzestrzenianie się tego rodzaju ideologii doprowadziło do destabilizacji życia małżeńsko-rodzinnego. Jej głównymi przejawami jest podważanie heteroseksualnych podstaw małżeństwa, a także oddzielenie życia seksualnego od prokreacji i małżeństwa. Pojawiają się postawy kontestujące rodzinę jako instytucję, a ataki zostają skierowane

na samą jej istotę. Tendencje te przybierają formę planowych działań znajdujących wyraz w systemach prawnych różnych krajów oraz deklaracjach i projektach ustaw na forum ogólnoeuropejskim i światowym. Destabilizacja ta jest także widoczna w sferze językowej. Pojęcie „małżeństwo” jest odnoszone do każdego typu związku, a z drugiej strony – pojawiają się inne mgliste etycznie określenia.

Wyrazem wspomnianej destabilizacji jest także pojawienie się w ostatnich dziesiątkach lat alternatywnych form życia małżeńsko-rodzinnego. Autor z niezwykłą precyzją zauważa te zjawiska i dokonuje syntetycznej charakterystyki rodzin zrekonstruowanych, małżeństw seriali (poligamii sukcesywnej), małżeństw diasporowych (weekendowych), małżeństw kontraktowych, dobrowolnej bezdzietności par heteroseksualnych (ideologii DINKS), monoparentalności, wolnych związków, małżeństw na próbę i samotności z wyboru (*single life*).

Publikacja podejmuje także zagadnienie towarzyszących destabilizacji przejawów kultury śmierci, która rozszerza się pomimo wszechobecnych haseł o godności człowieka i jego egzystencji. Współczesna agresja wobec życia jest związana z postępowaniem w dziedzinie naukowo-technicznej, a zwłaszcza w obszarze technologii medycznej. Ukazane zostają w tym kontekście techniki sztucznej reprodukcji, niektóre formy badań prenatalnych oraz eutanazja. Cennym wkładem prezentowanej pozycji jest dostrzeżenie ideologizacji problemów demograficznych i podjęcie naukowej refleksji nad tym zagadnieniem. Autor podejmuje polemikę ze zwolennikami globalnej kontroli urodzin, odrzucając wysuwane przez nich argumenty o przeludnieniu, ograniczoności zasobów naturalnych oraz zniszczeniu środowiska. Wymienione uprzednio przejawy kultury śmierci nie są jedynie wyrazem znieprawienia indywidualnego sumienia ludzkiego. Trzeba dostrzec wymiar społeczny, uwarunkowany mentalnością całych środowisk i łączący przedstawiane zagadnienie z kategorią struktur grzechu.

Pierwszy rozdział książki jest niezwykle trafną analizą współczesnego kontekstu społeczno-kulturowego i stanowi punkt wyjścia do zaprezentowania pozytywnego wykładu nauki Kościoła na temat małżeństwa i rodziny. Rozpoczyna się on od ukazania biblijno-teologicznych przesłanek moralności małżeńsko-rodzinnej przez nawiązanie do historiozbowczych kategorii stworzenia i zbawienia. Poprzez odwołanie się do biblijnych opisów stworzenia człowieka zawartych na kartach Księgi Rodzaju Autor stara się przedstawić pierwotny zamysł Boga odnośnie do małżeństwa i rodziny. Szczegółowa egzegeza tekstów biblijnych pozwala na ukazanie sytuacji małżeństwa „u początku”. Uwaga Czytelnika zostaje zwrócona na szereg aspektów, wśród

których do najważniejszych należą odrębność bytowa człowieka jako osoby w stosunku do innych stworzeń oraz wezwanie do bycia darem, które wynika ze stworzenia mężczyzny i kobiety na obraz Boży. Bardzo ciekawa jest też interpretacja pierwotnej jedności i pierwotnej nagości. Ukazanie prawdy o małżeństwie „u początku” jest niezwykle cennym walorem pracy, bowiem do doktryny i zobowiązań moralnych z niej płynących odwoływał się Chrystus w swoim przepowiadaniu, a nauka Księgi Rodzaju stanowi także współcześnie fundament przekazu teologicznego o człowieku i wspólnotach, które tworzy.

Dla pełnego ukazania biblijnych podstaw moralności małżeństwa i rodziny konieczne jest także odwołanie się do tekstów Nowego Testamentu, co obecne jest również w książce ks. M. Pokrywki. Dopiero bowiem łączne ukazanie perspektywy stworzenia i odkupienia daje pełny i poprawny obraz. Autor, odwołując się do wybranych tekstów Ewangelii synoptycznych i literatury epistolarnej, ukazuje, że etos małżeństwa związany jest z pierwotnym zamiarem Boga, a jego fundamentalnymi przymiotami są jedność i nierozzerwalność oraz podkreśla przemianę małżonków w obraz związku Chrystusa z Kościołem.

Dzięki ukazaniu biblijnego fundamentu możliwe staje się przedstawienie trzech istotnych wymiarów misji małżeństwa i rodziny, czyli tworzenia *communio personarum*, realizowania odpowiedzialnego rodzicielstwa oraz wychowania potomstwa, którym to są poświęcone kolejne trzy rozdziały książki.

Dar z siebie, do którego człowiek jest zaproszony szczególnie w przestrzeni małżeństwa, umożliwia zaistnienie wspólnoty osób. Kategoria przenosi małżeństwo z płaszczyzny naturalnej na teologalną. Teologiczny kontekst, jaki wyznacza trynitarny kontekst bytowania we wspólnocie, pozwala Autorowi na ukazanie ścisłego związku małżeństwa z rodziną. W świetle integralnej wizji małżeńskiej i rodzinnej *communio personarum*, wyczerpująco przedstawionej, widać, że nie można zatrzymać się jedynie na praktycznej stronie, przejawiającej się w konkretnych przedsięwzięciach. Autor, za bł. Janem Pawłem II, podkreśla potrzebę uwzględnienia u jej podstaw duchowości komunii. Współpraca członków rodziny z łaską Bożą czyni ich gotowymi do uczestnictwa w tajemnicy życia i miłości samego Boga, a tym samym otwiera człowieka na służbę życiu.

Odpowiedzialne rodzicielstwo stanowi kolejny aspekt misji rodziny chrześcijańskiej. Warunkiem jej spełnienia, co wielokrotnie zostało podkreślone na kartach książki, jest miłość i służba życiu. Wzniosłość powołania rodzicielskiego wynika z faktu, że jego realizacja dokonuje się w ścisłej współpracy z Bogiem, a dziecko jest darem,

który należy przyjąć z rąk Stwórcy, o czym współcześnie mało się mówi. Współpraca z Bogiem nie ma jednak charakteru tylko biernego, gdyż ludzkie działanie powinno być w pełni osobowe, czyli wolne, rozumne i odpowiedzialne. Takie właśnie rodzicielstwo dokonuje się na pięciu płaszczyznach, które Autor wyprowadza z refleksji nad *Humanae vitae* Pawła VI. Są nimi aspekt poznawczy, wolitywny, moralny, religijny oraz roztropne i wielkoduszne odniesienie się do sytuacji życiowej małżonków. Dopełnieniem rozważań na temat odpowiedzialnego rodzicielstwa jest ukazanie nierozdzielności dwóch znaczeń aktu małżeńskiego oraz syntetyczne przekazanie nauczania Kościoła na temat sztucznej prokreacji i różnych form antykoncepcji.

Ostatni rozdział ma za zadanie ukazać rodzinę jako miejsce wychowania. Choć jest ono najczęściej kojarzone z okresem dzieciństwa i młodości, to jest trwającą przez całe życie sztuką tworzenia człowieka i obejmuje wszelkie sfery i wymiary ludzkiej egzystencji, a niezastąpioną funkcję w tym procesie wypełnia rodzina. Wychowanie w rodzinie winno dokonywać się zarówno na płaszczyźnie indywidualnej, jak i społecznej. Istotnym wymiarem pierwszej z nich jest formacja do dojrzałej miłości, co stanowi zadanie szczególnie trudne w obecnym kontekście społeczno-kulturowym. Autor ukazuje niebezpieczeństwa, jakimi są odrzucenie emocjonalne i patologiczne uzależnienie dziecka od dorosłych oraz przedstawia płaszczyzny tego rodzaju wychowania, jakimi są doprowadzenie do dojrzałej postawy wobec własnej płciowości oraz wychowanie seksualne. Innymi aspektami wychowania indywidualnego jest formacja moralna, stanowiąca kształtowanie postawy odpowiedzialności, dojrzałego sumienia i ukazywanie właściwej hierarchii wartości, oraz formacja religijna, pogłębiająca postawę zażyłości z Chrystusem oraz przygotowująca do uczestnictwa w życiu wspólnoty Kościoła.

Formacja społeczna jest natomiast realizowana w rodzinie poprzez wychowanie patriotyczne, wychowanie do pokoju, którego fundamentem jest prawda, sprawiedliwość, solidarność i wolność. Właściwie realizowany proces wychowawczy powinien także kształtować poprawny stosunek do środowiska naturalnego, co dokonuje się przez ukazanie jego wartości.

Źródłem dla stworzenia tej rozprawy było nauczanie Kościoła na temat małżeństwa i rodziny ze szczególnym uwzględnieniem dokumentów Soboru Watykańskiego II oraz papieży Jana Pawła II i Benedykta XVI. W dziedzinie tej Urząd Nauczycielski Kościoła wypowiadał się bardzo często. Zaslugą Autora jest umiejętne analiza nauczania oraz syntetyczne jej przedstawienie. Bogactwem recenzowanej pracy

są liczne odwołania do dokumentów soborowych i papieskich, przytaczane na poparcie przedstawianych tez.

Książka ks. M. Pokrywki jest cennym uzupełnieniem polskiego rynku wydawniczego, który został wzbogacony o pogłębioną analizę antropologii małżeństwa i rodziny. Stanowi pozycję godną polecenia szczególnie teologom moralistom oraz studentom teologii i nauk o rodzinie, dla których stanowić może punkt wyjścia do dalszych badań nad problematyką małżeńsko-rodzinną. Z całą pewnością powinni po nią sięgnąć duszpasterze rodzin oraz doradcy życia rodzinnego, gdyż zawiera pogłębiony wykład katolickiej nauki o człowieku, małżeństwie i rodzinie, który winien być przekazywany wiernym szczególnie obecnie, w nieprzyjaznym dla rodziny kontekście społeczno-kulturowym. Ze względu na bardzo rozbudowany rozdział dotyczący wychowania w rodzinie pozycja jest godna polecenia pedagogom i psychologom, którzy poszukują antropologicznych podstaw wychowania o inspiracji chrześcijańskiej. Może stanowić też pomoc dla każdego człowieka wierzącego w odkryciu uzasadnienia wartości rodzinnych opartych na fundamencie prawa naturalnego, by realizować w ten sposób wezwanie Jana Pawła II: *Rodzino, „stań się” tym, „czym jesteś”* (FC, 17).

Ks. Krzysztof Smykowski